

V Loki Boga strašijo

Rešimo narodno navado pozabljenja - Zanimiva navada velikega tedna v Škofji Loki - Mladina je prevzela delo, ki so ga svoj čas opravili odrasli

Solarji nabirajo po trgovinah zaboje.

Velikonočni prazniki, ki jih uvajajo dnevi velikega tedna s slovesnimi in globoko dojetimi cerkvenimi obredi, so že v davni napravi na verno slovensko ljudstvo globok vtis. Vse polno lepih navad je nastalo v teku stoletij ob cerkvenih obredih velikega tedna. Te navade so se razvijale ponekod prav svojstveno, odgovarjajoče krajevnim in gospodarskim razmeram posameznih delov Slovenije. Nekatere od teh so postale splošna narodova last, tako na primer navada, da hodimo božje grobe moliti. Še več pa je takih navad, ki so omejene na posamezne kraje in ki so last in značilnost prav ozkega okoliša. Tudi take navade so ponekod stare že stoletja in so vrezane v tradicijo kraja, kjer se polagoma preoblikujejo.

Današnji čas, ki je morda najboljše označen s svojo izredno spremenljivostjo in hlastavostjo, pa je strupen sovražnik starih ukorenjenih tradicij in navad. Zato ni čudno, če povsod pri nas izumirajo lepe navade in tonejo v pozabo. Ne velja to le za bogati zaklad naših narodnih pesmi, ki se morajo umikati popevčičam-enodnevnim in šlagerjem iz tujine. Še bolj je v sedanjem času v nevarnosti naša bogata dediščina lepih navad in običajev, ki smo jih podedovali od naših prednikov. Ta dragoceni zaklad se danes, ne da bi kdo to vedel ali občutil, modernizira in poenostavlja in če ga kje rešujemo, ga hočemo ohraniti le kot zanimivost in tujsko-prometno privlačnost. Je pa to naše narodno blago neprimerno več, je svetel dokaz naše preteklosti, je potrdilo naše narodne samobitnosti in priča bogastva in svojstvenosti slovenske narodne duše.

Vsakomur se zdi nujno potrebno in naravno, da zbiramo vzorce narodne ornamentike, da rešujemo pozabe lepo narodno pesem in da zbiramo in opisujemo velikonočne pisanice. Skratka, zanimamo se že za vse, kar lahko spravimo pod poveznik v muzeju, za vse, kar lahko vžemo na papir z risbo ali notami, da tako ohranimo znanecem pristno narodno blago. Zivih obrazov našega narodnega življenja, lepih navad in običajev, ki so najbolj podvrženi spremembam in nevarnosti, da postanejo žrtev razvoja v času, pa niti ne poznamo. Koliko je med slovenskim ljudstvom še živih navad, ki se ponavljajo prigradno le en dan na leto in morda v enem samem kraju. Koliko je prav takih navad v zadnjih desetletjih že izginilo v pozabo? Vedo zanje le še starejši ljudje, ki se bodo morda v kratkem poslovili od nas. Ali nas ni lahko sram pred našimi predniki, ki so nam ohranili jezik in vero in nečete prelepe navade, ko se ne menimo za bogati dokaz našega narodnega življenja. In to v času, ko so nam dana vsa najprimernejša sredstva, da obdržimo te spomenike našega svojstvenega bistva za vedno v filmu, na gramofonski plošči in v knjigi. Ko prav danes podčrtavamo na

vseh straneh našo narodno svojstvenost in našo kulturo, grešimo sami nad njima, ko puščamo v nemar najlepše njune dokaze. — Naj bo naslednji oris skromen poskus vzbuditi zanimanje za naše domače navade pri vseh, ki bi mogli krepko sodelovati pri reševanju našega narodnega blaga.

Tisočletna Loka z bogato tradicijo

Škofja Loka, ki je ohranila še danes toliko značilnosti starega srednjeveškega mesta, je v resnici »pisana« Loka. Vse polno je navad, ki so se ohranile v njej in njeni okolici v vsej pestrosti in živahnosti. Zlasti je veliki teden pravi zaklad zanimivih navad, da škofjeloške pasijonske procesije, ki so jo pred dobrimi 200 leti prvič igrali v slovenskem jeziku, ne omenjamo. Prav svojevrstna je navada, da loška mladina na veliki teden pred farno cerkvijo »Boga straši«. Ta navada je ohranjena pod drugim imenom tudi še v nekaterih drugih farah na Gorenjskem, vendar je ostala omejena na precej ozek okoliš. Kako je nastala, je težko povedati. Morda je izšla kot različica iz škofjeloških pasijonskih iger in se razširila naprej po farah na Gorenjskem. Vsekakor pa je gotovo, da tudi ta navada v današnjem času počasi, a stanovitno propada, in morda ni več daleč čas, ko bo pozabljena. To dokazuje najlepše primer, kako se je v Stari Loki, na »Fari«, ta navada v zadnjih 70 letih spremenila.

Pred 70 leti

so na »Fari« pred farno cerkvijo »strašili Boga« vse drugače kakor danes. Na veliko sredo, ve-

Kup zabojev pred cerkvijo sv. Jakoba stanovitno raste.

liki četrtek in veliki petek se je vsako popoldne ponavljala zanimiva običaj pred cerkvijo in so sodelovali sami krepki kmečki fantje v starosti od 15 do 25 let. V čem pa je obstajala tedaj ta navada? Medtem ko so v cerkvi opravljali jutrnjice, so fantje nabirali po vasi že v naprej izgovorjeno pohištvo, ki so ga dobili v dar. Znosili so pred cerkev težke stare in že ne več uporabne skrinje in omare. Drugod so nabrali stare lesene izrabljene pluge, polomljene pajkle (vejavnice), stare sode itd. Ko so bili obredi v cerkvi končani, pa so fantje, večinoma vsi sami korenjaki, obstopili velik kup skupaj znosene stare lesene ropotije ter začeli s težkimi gorjčami, dolgimi po 3 do 4 m, udrihati po skrinjah in omarah. Zamolko so bobneli težki hrastovi pokrovi skrinj, ostro so sekali gibke gorjče po omarah, plugih in drugih zavrženih predmetih. Daleč naokrog se je razlegal trušč, ki ga je povzročilo razbijanje trdnih domačih mizarskih izdelkov. Z vsa silo so razbijali fantje in pod udarci gorjč so polagoma začele popuščati vezi ter se lomiti deske. Dolgo časa so mlatili mlatiči, potnih obrazov ni manjkalo in marsikdo je polomil ali zdrobil težko gorjčajo na žilavem lesu. Pa je vzel hitro drugo, še močnejšo, in hitro zopet stopil v vrste tovarišev, ki so drobili tako dolgo, dokler ni pred cerkvijo ostal le še kup razbitih in polomljenih deščic. Največ težave so seveda delale vsem vedno skrinje, ki so bile zato deležne prav posebne ogorčenosti. Ko so bile razbite deske v kupu dovolj drobne, je bila naloga fantov opravljena in cerkvenik je spravlil les do velike sobote zjutraj, ko ga je porabil za kurivo pri blagoslovlitvi ognja.

In v Škofji Loki — danes?

V Stari Loki in tudi v Škofji Loki pa je prevzela to navado sedaj šolska mladina. Najbrž so to nalogo, ki so jo svojčas starejši fantje smatrali za častno zadevo, v teku let prepuščali vedno bolj mlajšim sovrstnikom, da je danes to opravilo podedovala mladina iz ljudskih šol. Solarji imajo še vedno nad tem veliko veselje, škoda je le, da grozi nevarnost, da tudi mladina polagoma opusti to svojstveno navado.

Zveza s cerkvenimi obredi

Rešiti vprašanje, kaj naj pomenja v resnici ta navada, ni lahko. Navazana je vsekakor na cerkvene obrede velikega tedna. Jutrnjice, ki jih opravljajo v cerkvi na veliki teden v sredo, četrtek in petek, so svojčas opravljali v noči. Zaradi tega so morale med obredi goreti luči-sveče. Ker se pa je med molitvami začelo daniti, so sveče postopoma ugašali. Čeprav opravljajo jutrnjice sedaj popoldne, je ostala navada prižiganja sveč na trioglatem svečniku, na katerem gori na vsaki strani na poševni stranici po sedem rdečih sveč, na vrhu pa bela. Tudi postopno ugašanje sveč se je še ohranilo in ker je v jutrnjicah 14 psalmov, cerkvenik po vsakem končanem psalmu ugasne po eno svečo. Začne pri krajnih svečah tako, da ugasne najprej krajno svečo na evangelijski strani, nato krajno na listni strani itd. Ko odmolijo 14. psalm, gori le še ena sveča na vrhu svečnika. Pri nadaljnjih molitvah ugaša cerkvenik sveče

na oltarju tako, da končno gore v cerkvi le večna luč, luči v božjem grobu in bela sveča na svečniku. Med spevom: »Kristus je bil za nas spokoren«, pa vzame cerkvenik belo svečo s svečnika in jo nese za oltar. Ko so molitve opravljene, se da znamenje z ragljo in cerkvenik prenese svečo nazaj izza oltarja in jo prižgano zatakne nazaj na trioglati svečnik.

Trioglati svečnik je imel svojčas po potrebi več ali pa tudi manj sveč, saj je služil prvotno za razsvetljavo. Dajali pa so mu več pomenov in po srednjeveški razlagi nam rdeče sveče še danes pomenijo Kristusove apostole, učence in prijatelje, ki so svojega voditelja v trpljenju drug za drugim zapuščali. Bela sveča pa pomeni Kristusa, ki je umrl in po treh dneh zopet vstal, kar simbolično pokaže cerkvenik s tem, da skrije svečo za oltar. Ropotanje in ragljanje je bilo svojčas samo znak, da so cerkveni obredi končani. Po srednjeveški razlagi pa naj pomenijo potres in strah vojakov in Kristusovih sovražnikov ob njegovi smrti na križu.

Razbijanje opravje in lesenih izdelkov pred cerkvijo se sklada z obredom v cerkvi in mladina začne razbijati takrat, ko odnese cerkvenik belo svečo za oltar. Po ljudski razlagi naj razbijanje simbolično ponazorjuje pokanje zemlje, grom in tresk ob Kristusovi smrti na veliki petek. Drugod, kjer se je ta običaj tudi ohranil, pa pravijo, da razbijanje pomenja kričanje in vpitje Judov, ki so zahtevali, ko je bil Kristus pripeljan pred Poncija Pilata: »Križaj ga! Križaj ga! Naj bo prava prva ali druga domneva, vsekakor je običaj zanimiv, njegov postanek pa je najbrž bolj enostaven. Ropotanje pred cerkvijo je prvotno gotovo pomenilo isto, kakor

NAIPRIKLADNEJŠI DAR
za Veliko noč
JE KVALITETNO BLAGO

Meinl kava
Meinl likerji
Meinl čokolada in bonboni
v okusni opremi

Specialni izdelki:

Čokoladna jajca
Čokoladne košarice
Čokoladni zvonovi
Čokoladni zajčki

v vseh podružnicah

Julio Meinl

nabrano robo sprejemajo in skladajo na kup. Kdo bi jim zameril, če je njihovo največje veselje nad tem, če se zgrajeni kup s truščem podre. Tudi vika in krika ne manjka. Vse to moti obrede v cerkvi in cerkvenik mora večkrat priti mirit in groziti, da ne bodo smeli »Boga strašiti«, če prej ne bo miru. Marsikaj od nabrane ropotije se pri pripravah zaradi starosti in izrabljenosti že pred začetkom razbijanja sesuje. Najboljši, najbolj čislani in dokaj trdni pa so zaboji. Obredi sami so dolgi in mladina nestrpno hodi gledat skozi cerkvena vrata, koliko sveč še gori. Saj to je zanje merilo, kako dolgo bo treba še čakati. Ko gori samo še bela sveča na svečniku, tedaj obstopijo vsi z gorjčami na ramah zloženi kup in čakajo znamenja, kdaj naj začne. Razbijanje se začne z vikom in krikom, medtem ko mladež vihti prekrije in palice nad zaboji, katerim stranice hitro popuščajo in pokajo. Kričanje je skoraj močnejše kot ropotanje, posebno še zato, ker pogosto udarjajo šolarji drug drugemu po prekljah, zaradi česar marsikomu palica odleti iz rok. Je to seveda najlepša priložnost, da dobi buško na glavo, medtem ko prekljo pobira. Ko je vse razbito in zdrobljeno, je veselja konec in začne se dolgočasni del. Pod vodstvom cerkvenika morajo udeleženci znositi nadrobljena drva in trske v kot ob cerkvi, kjer počakajo do velike sobote in do blagoslovlitve ognja.

Tako torej v Loki »strašijo Boga«. Za pero je to precej enostavna zadeva, vse bolj zanimi-

Tik pred začetkom: samo ena sveča še gori!

va pa je za uho in oko. Zato bi bilo umestno, da to navado, kakršna je danes, ohranimo v vsej svoji živahnosti na filmskem traku, ki bi nazorno pokazal vse značilnosti te navade v zvoku in sliki. To bi bila hvaležna naloga za našo Prosvetno zvezo, ki ima že danes najbogatejšo zbirko diapozitivov v državi in ki je prva poklicana, da nam ohrani naše narodne navade vsaj v zvončnem filmu. H. J.

Mili darovi na poti proti farni cerkvi.

Predno obesite oz. kupite nove zavese, si oglejte izložbe trvdke

A. & E. Skabernè
Ljubljana

Poseben oddelek za linolej, zavese etc.

To smo korenjaki! Kar pogledjte, koliko jih prodaja zijala.